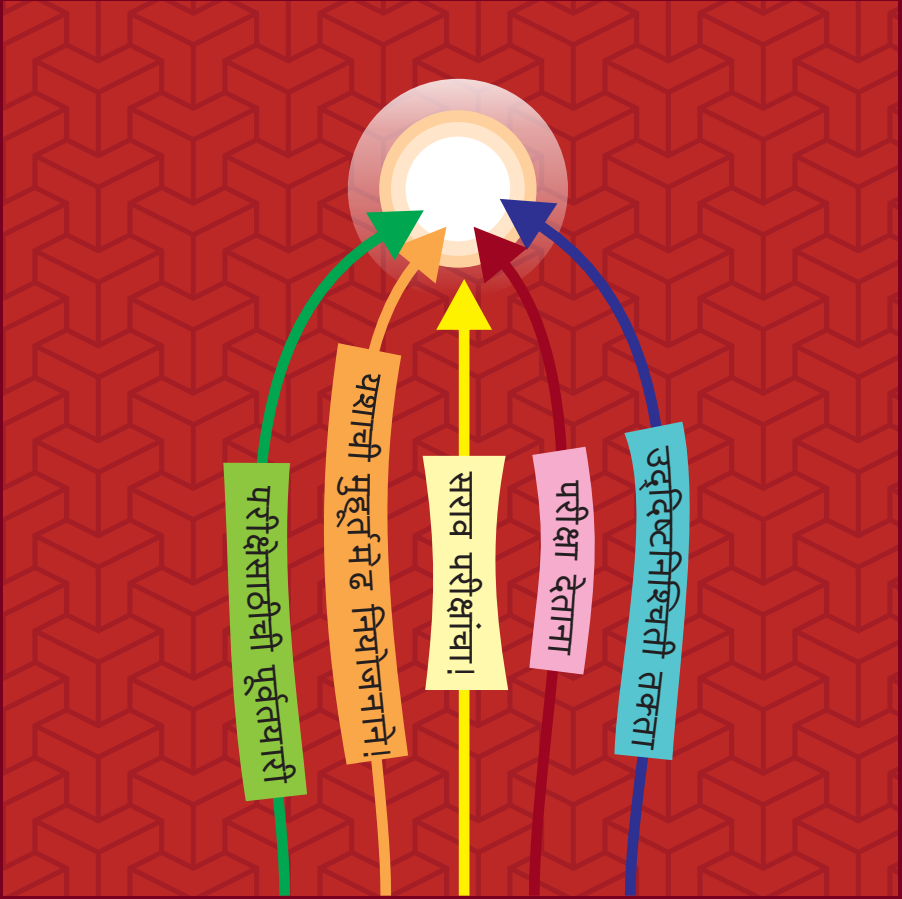

वेध यशाचा

अभ्यासातील स्वावलंबन – भाग ३

परीक्षा तंत्र

प्रा. महेन्द्र सेठिया । प्रा. विवेक पोंक्षे

परीक्षा म्हणजे भीती... अपयश... ताण... कशासाठी?
 खरं तर... परीक्षा म्हणजे संधी!
 स्वतःला तपासण्याची, सिद्ध करण्याची!
 यशस्वी होण्यासाठी जिद्दीने
 व आत्मविश्वासाने धडपडण्याची!
 चुकांमधून, अपयशामधून शिकण्याची!

दहावी-बारावीची परीक्षा हे
 निमित्त आहे अशी संधी घेण्याचे!
 अशी संधी घेऊ इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांना
 यशाकडे घेऊन जाणारे पुस्तक!

झटपट यशाची हमी देणारे झटपट वर्ग,
 मार्गदर्शके आणि आतूर किंवा चिंतातूर पॅटर्न्स
 यांच्या हल्लकल्लोळात,
 'तुमचा अभ्यास तुम्ही स्वतःच केला पाहिजे'
 असे आग्रहाने सांगणारे,
 आणि 'विविध तंत्रे, पद्धती, कौशल्ये वापरून
 ते तुम्ही उत्तमपणे करू शकाल'
 असा विश्वास विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण करणारे पुस्तक!

उद्दिष्ट ठरवली, त्याला नियोजनाची जोड दिली,
 विविध अभ्यासकौशल्ये आत्मसात केली
 आणि डोळसपणे परीक्षातंत्रांचा वापर केला तर
 खात्रीशीर यश मिळवता येतं
 हे अनुभवाच्या आधारे समजावून सांगणारे पुस्तक!

आत्मविश्वासाने व सकारात्मकतेने
 विद्यार्थ्यांनी परीक्षेला कसं
 सामोरं जावं हे सांगणारं हे पुस्तक व
 'अभ्यासातील स्वावलंबन'
 या मालिकेतील आधीची दोन पुस्तके
 विद्यार्थ्यांइतकीच त्यांच्या पालकांना, शिक्षकांना,
 समुपदेशकांना निश्चितच उपयोगी ठरतील.

छात्र प्रबोधन प्रकाशन, पुणे
 किंमत ₹ ८०

अभ्यासातील स्वावलंबन भाग - ३
परीक्षा तंत्र

लेखक
प्रा. विवेक पोंक्षे
प्रा. महेन्द्र सेठिया

छात्र प्रबोधन
ज्ञान प्रबोधिनी
५१०, सदाशिव पेठ, पुणे - ४११ ०३०
www.chhatraprabodhan.org

‘अभ्यासातील स्वावलंबन’ – भाग ३

परीक्षा तंत्र

(परीक्षेमध्ये यशस्वी होण्यासाठी वापरावयाची विविध तंत्रे व पद्धती)

❖ प्रकाशक व मुद्रक

प्रा. महेन्द्र सेठिया

संपादक, ‘छात्र प्रबोधन’,

ज्ञान प्रबोधिनी, पुणे 411030 📞 (०२०) २४२०७ १७४/१७५

email - chhatraprabodhan@jnanaprabodhini.org

❖ अक्षरजुळणी

छात्र प्रबोधन,

ज्ञान प्रबोधिनी, पुणे

❖ लेखक

प्रा. विवेक पोंक्षे

प्रा. महेन्द्र सेठिया, mahendra.sethiya@jnanaprabodhini.org

❖ मुखपृष्ठ

गिरीश सहस्रबुद्धे

❖ प्रथम आवृत्ती : राष्ट्रीय सौर अग्रहायण, शके १९४२, डिसेंबर २०२०

© स्वामित्व प्रकाशकाच्या स्वाधीन

❖ किंमत

₹ ८०

'Pariksha Tantra'

(Articles related to Examination Techniques)

प्रस्तावना

इयत्ता दहावीची शालांत परीक्षा ही बहुसंख्य विद्यार्थ्यांसाठी पहिली मोठी परीक्षा असते. दहावीत येईपर्यंत विद्यार्थी काय आणि किती शिकला याची तपासणी त्यांचे शिक्षकच घटक चाचण्या, सहामाही परीक्षा आणि वार्षिक परीक्षा यांतून करित असतात; पण दहावीच्या परीक्षेत ही तपासणी कोणीतरी अपरिचित शिक्षक करणार असतात. या परीक्षेत आपली तुलना वर्गातल्या पन्नास-साठ विद्यार्थ्यांच्याच ज्ञानाशी होणार नसते; तर संपूर्ण महाराष्ट्रातल्या पंधरा-सोळा लाख विद्यार्थ्यांशी होणार असते. दहावीपर्यंत मुलामुलींनी काही किमान ज्ञान आणि कौशल्ये मिळवावीत असे अपेक्षित असते. हे ज्ञान आणि कौशल्ये किती मिळवली यावर काही प्रमाणात आयुष्यात पुढे कोणत्या संधीची दारे उघडणार हे अवलंबून असते. म्हणूनच गेली सुमारे दीडशे वर्षे शालांत परीक्षेचे, विद्यार्थीजगातले स्थान टिकून आहे. शालांत परीक्षा म्हणजे आयुष्यातील सर्वस्व नव्हे हे अगदी खरे आहे; पण हे सत्य मान्य करताना आयुष्यात कमावण्याच्या खणखणीत बंद्या रुपयातले ते **पहिले दहा पैसे** आहेत. हेही आवर्जून लक्षात ठेवले पाहिजे.

मग अशी ही दहावीची परीक्षा, सगळा अभ्यासक्रम न अभ्यासून, पाठ्यपुस्तके न उघडता, केवळ मार्गदर्शके वापरून, बिनडोक घोकंपट्टी करून उत्तीर्ण होण्यात काय अर्थ? किंबहुना परीक्षेच्या निमित्ताने अभ्यासाची विविध तंत्रे शिकता आली आणि ती वापरून पाहिली, तर दहावीच्या परीक्षेत उत्तम यश मिळेलच; पण पुढे ज्या अनेक मोठ्या परीक्षा तुम्हाला द्याव्या लागणार आहेत, त्यासाठी तुमची स्वतःची अभ्यासशैली तयार व्हायला मदत होईल. हा हेतू लक्षात घेऊन या पुस्तकाची निर्मिती करण्यात आली आहे.

सर्वप्रथम १९९३ मध्ये 'वेध यशाचा' या नावाने, इयत्ता दहावीच्या विद्यार्थ्यांसाठी शेवटच्या ३ महिन्यांमध्ये परीक्षेत उत्तम यश मिळविण्यासाठी कोणकोणती तंत्रे व पद्धती वापरून अभ्यास करावा हे सांगणारे आमचे पुस्तक प्रकाशित झाले होते. २००३ पर्यंत त्याच्या २ आवृत्या आणि ४ पुनर्मुद्रणे छापून सुमारे १० हजार प्रती वितरीत झाल्या. हा विषय फक्त परीक्षे पुरता आणि दहावी पुरता मर्यादित न राहता सर्वच कुमार वयोगटातील विद्यार्थ्यांना स्वावलंबनाने

अभ्यासाची विविध तंत्रे, पद्धती, कौशल्ये आत्मसात करता यावीत म्हणून 'अभ्यासातील स्वावलंबन' या मालिकेत ३ पुस्तके प्रकाशित करावीत असे सुचले. 'अभ्यासाची पूर्वतयारी', 'अभ्यास कौशल्ये' आणि 'परीक्षा तंत्र' ही ती तीन पुस्तके होत. प्रदीर्घ कालखंडानंतर ही तीनही पुस्तके विद्यार्थी-पालक-शिक्षकांसाठी उपलब्ध करून देताना विशेष आनंद होत आहे.

या पुस्तकात प्रामुख्याने परीक्षेत आत्मविश्वासाने व पूर्ण तयारीनिशी, स्मार्टपणे अभ्यास करत यशस्वी कसं व्हायचं हे सांगणारी विविध तंत्रे व पद्धती दिल्या आहेत. अनेक ठिकाणी या मालिकेतील उर्वरित २ पुस्तकांचे संदर्भ वारंवार येत राहणार आहेत. या पुस्तकातील उरलेली अनेक तंत्रे व कौशल्ये अत्यंत तपशीलवारपणे, उदाहरणांसह याआधीच्या दोन पुस्तकात दिली आहेत. त्याचा गरजेपुरता संक्षिप्त आढावा या पुस्तकात घेतला आहे.

यश हे अपघाताने क्वचितच मिळत असते. बहुतेक वेळा, ते प्रयत्नपूर्वक मिळवावे लागते. यशाचा अचूक वेध घेण्यासाठी ते तुम्ही पाहू शकला पाहिजेत. ज्या गावाला जायचे त्याचा पत्ता माहीत नसून कसा चालेल? त्यासाठी आपल्या स्वतःच्या यशाच्या कल्पना पक्क्या कराव्या लागतात. ते गाठण्यासाठी काही पूर्वतयारी करावी लागते. याबाबतची मांडणी पहिल्या भागात केली आहे. वेगवेगळ्या कालखंडांमध्ये अभ्यासाला नियोजनाची जोड कशी द्यायची हे दुसऱ्या भागात सांगितले आहे. विविध पद्धतींनी प्रश्नपत्रिका कशा सोडवायच्या आणि उत्तरपत्रिकांच्या विश्लेषणातून पुढचा टप्पा कसा गाठायचा हे पुढील प्रकरणात मांडले आहे. तर प्रत्यक्ष परीक्षा देतानाच्या बारीकसारीक गोष्टींबाबत शेवटच्या भागात तुम्हाला समजेल.

झटपट यशाची हमखास हमी देणारे झटपट वर्ग, मार्गदर्शके आणि आतुर पॅटर्न्स किंवा चिंतातुर पॅटर्न्स यांच्या हलकल्लोळात, 'तुमचा अभ्यास तुम्ही स्वतःच केला पाहिजे आणि तुम्ही तो उत्तम रीतीने करू शकाल' असे आग्रहाने सांगणारे हे पुस्तक आहे.

गेली काही वर्षे विद्यार्थ्यांच्या शालेय यशाबाद्दलची पालकांची जागरूकता वाढली आहे; पण यातही दोन टोके आढळतात. मुलांना क्लास लावले, मार्गदर्शके विकत घेऊन दिली की, त्यांचे त्यांनी यश मिळवावे, आमची जबाबदारी संपली, असे म्हणणारे पालक एका टोकाला तर 'तिच्या/त्याच्या दिनक्रमानुसार सर्व छोट्या-मोठ्या गोष्टी आखून देणारे, तिचा/त्याचा अभ्यासाशिवाय अन्य कशातही

वेळ 'वाया' जाऊ नये म्हणून सर्वतोपरी झटणारे पालक, सर्व गोष्टी तत्परतेने स्वतः करणारे, अती काळजी घेणारे दुसऱ्या टोकाला! खरे तर मुला-मुलींच्या मनात अभ्यासाची प्रेरणा निर्माण करून त्यांच्याभोवती अभ्यासपूरक वातावरण निर्माण करणाऱ्या, ती स्वावलंबनाने व डोळसपणे आत्मसात करण्यावर भर देणाऱ्या, नियोजनपूर्वक व मेहनतीने अभ्यास करण्यासाठी प्रोत्साहन देणाऱ्या, यश-अपयशाची योग्य चिकित्सा करण्यासाठी आणि त्यातून शिकून पुढे जाण्यासाठी बळ देणाऱ्या पालकांची/शिक्षकांची आवश्यकता आहे.

अशा पालक-शिक्षकांना या पुस्तकाचा निश्चित उपयोग होईल. आपआपल्या मुला-मुलींच्या क्षमतेनुसार यातील तंत्रांचा यथायोग्य वापर पालक-शिक्षकांनी करावा ही अपेक्षा!

अभ्यासक्रम, पाठ्यपुस्तके व परीक्षा पद्धती यात बदल होत राहणार. त्यानुसार काही नवीन तंत्रे शिकावी व वापरावी लागतील. तथापि या पुस्तकात दिलेली मुलभूत तंत्रे अशा बदलत्या परिस्थितीतही निश्चितच उपयोगी पडतील.

या पुस्तकाच्या वाचनातून आणि वापरातून वार्षिक व शालांत परीक्षेसाठीच्या अभ्यासाची तंत्रे वापरून उत्तम गुण मिळविण्याबरोबर, आयुष्यातील 'खऱ्या' परीक्षेला आत्मविश्वासाने समोर जाण्याचे धैर्य आणि क्षमता तुमच्यामध्ये निर्माण व्हाव्यात असे मनापासून वाटते. त्यासाठी तुम्हा सर्वांना मनापासून शुभेच्छा!

या पुस्तकाचे लेखन अंतिम टप्प्यात असतानाचा माझे ज्येष्ठ सहकारी व या पुस्तकाचे सहलेखक, शिक्षणतज्ज्ञ प्रा. विवेक पोंक्षे यांचे १५ मार्च २०१९ रोजी दीर्घ आजाराने दुःखद निधन झाले. स्वयंअध्ययन पद्धतीने अभ्यास करू या. डोळसपणे परीक्षातंत्रांचा वापर करू या. परीक्षेत उत्तम व निर्भेळ यश मिळवून त्यांना श्रद्धांजली वाहूया.

सौर अग्रहायण शके १९४२

डिसेंबर २०२०

- महेन्द्र सेठिया

अनुक्रमणिका

- * प्रस्तावना ५
- * परीक्षेसाठीची पूर्वतयारी ९ ते ४३
 - ◆ घाबरता कशाला? परीक्षा एक संधी! ९
 - ◆ उद्दिष्ट कसे ठरविणार? १३
 - ◆ अभ्यास पायऱ्या १८
 - ◆ अभ्यास कौशल्यांचा वापर २१
 - ◆ अभ्यासाची परिणामकारकता कशी वाढवाल? ३७
- * यशाची मुहूर्तमेढ नियोजनाने! ४५ ते ६१
 - ◆ वर्षभराचे ढोबळ नियोजन ४५
 - ◆ पहिल्या कालखंडाचे नियोजन ४७
 - ◆ दुसऱ्या कालखंडाचे नियोजन ५३
 - ◆ तिसऱ्या व चौथ्या कालखंडाचे नियोजन ५७
- * सराव परीक्षांचा ! ६३ ते ७१
 - ◆ प्रश्नपत्रिका सोडविण्याच्या पद्धती ६३
 - ◆ उत्तरपत्रिकांचे विश्लेषण : चुकांमधून शिक्षण ६९
- * परीक्षा देताना ७३ ते ९१
 - ◆ परीक्षेच्या दिवसांमध्ये ७३
 - ◆ उत्तरपत्रिका लिहिताना ७५
 - ◆ आकस्मिक समस्यांवर मात! ८२
 - ◆ व्यावहारिक टीपा ८५
 - ◆ मी कॉपी करणार नाही! ८८
 - ◆ परीक्षेसाठी शुभेच्छा ! ९०
- * परिशिष्ट ९२ ते ९६
 - ◆ पालक-शिक्षकांसाठी ९२